Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Ústav slavistiky

Bakalářská diplomová práce

2009 **Lucia Grabecová**

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Ústav slavistiky

Chorvatský jazyk a literatura

Lucia Grabecová

Úloha vidu při tvorbě slovesných tvarů v chorvatštině a češtine ve srovnávacím aspektu

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Mirna Đurasek

2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury

……

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Mirně Đurasek za cenné rady a připomínky a v neposlední řadě za její trpělivost a četné konzultace, které mi při vedení práce poskytovala.

OBSAH

OBSAH 5
1 ÚVOD 7
2 Sloveso a slovesné kategorie 8
2.1 Slovní druhy (vrste riječi) 8
2.2 Sloveso (glagol) 8
2.3 Slovesné kategorie (glagolske kategorie) 8
3 slovesný vid (glagolski vid) 9
3.1 Tvary slovesa z hlediska kategorie vidu a jejich charakteristika 9
3.1.1 Dokonavá slovesa (svršeni glagoli) 10
3.1.2 Nedokonavá slovesa (nesvršeni glagoli) 10
3.1.3 Neaktuální násobená slovesa 11
3.1.4 Nepárová slovesa 11
3.1.5 Obouvidová slovesa (dvovidni glagoli) 12
3.2 Tvoření dokonavého, nedokonavého a neaktuálně násobeného tvaru sloves 13
3.2.1 Perfektivizace (perfektivizacija) 13
3.2.1.1 Perfektivizace prefixem 13
3.2.1.2 Perfektivizace sufixem 14
3.2.2 Imperfektivizace (imperfektivizacija) 14
3.2.2.1 Imperfektivizace sufixem 14
3.2.2.2 Imperfektivizace deprefixací 15
3.2.3 Tvoření sloves neaktuálních násobených 15
4 Úloha vidu při tvorbě slovesných tvarů 16
4.1 Slovesné tvary jednoduché (jednostavni anebo sintetski glagolski oblici) 16
4.1.1 Prézens (prezent) 16
4.1.1.1 Prézens sloves nedokonavých a nedokonavých 16
4.1.1.2 Prézens sloves neaktuálních násobených 18
4.1.1.3 Futurální význam prézentních tvarů typu „*ponesu*“ v češtině 18
4.1.2 AORIST (AORIST) 19
4.1.3 IMPERFEKTUM (IMPERFEKT) 20
4.1.4 Imperativ (imperativ nebo zapovijedni način) 21
4.1.5 Přechodníky (glagolski prilozi) 22
4.1.6 Slovesná příčestí (glagolski pridjevi) 23
4.2 Slovesné tvary složené (složeni anebo perifrastički oblici) 24
4.2.1 Perfektum (perfekt) 24
4.2.2 Plusquamperfektum (pluskvamperfekt) 25
4.2.3 Futurum I (futur I) 26
4.2.4 FUTURUM II (FUTUR II) 26
4.2.5 KONDICIONÁL (KONDICIONAL) 27
5 PRAKTICKÁ ČÁST 29
5.1 Použití vidu v rámci slovesných tvarů v románu Proljeća Ivana Galeba 29
5.2 Slovesné tvary jednoduché 29
5.2.1 PRÉZENS 29
5.2.2 AORIST 31
5.2.3 Imperativ 32
5.2.4 PŘECHODNÍKY 33
5.2.5 Trpné příčestí 33
5.3 Slovesné tvary složené 34
5.3.1 Perfektum 34
5.3.2 Plusquamperfektum 35
5.3.3 FUTURUM I 35

5.3.4 FUTURUM II 35
5.3.5 Kondicionál 36
5.4 Shrnutí 37
6 ZÁVĚR 38
7 RESUMÉ 41
8 Bibliografie: 43

1 ÚVOD

Problematika slovesného vidu je v chorvatském i českém jazyce velmi obšírná. Týká se nejenom sloves, ale také slovesných podstatných jmen, slovesných přídavných jmen a příslovcí. Ve své bakalářské práci se úzce zaměřím na slovesný vid a jeho použití jen v rámci slovesných tvarů v obou jazycích. Důležitou součástí této práce bude porovnání shod a rozdílů ve vzájemné komparaci. Vzhledem k tomu, že oba jazyky jsou slovanské, nepředpokládám nalezení velkých rozdílů.

Práci rozdělím na dvě hlavní části, část teoretickou a část praktickou. Při psaní první části budu používat dostupné chorvatské a české gramatiky. Nejdříve v ní stručně přiblížím základní pojmy týkající se sloves a slovesných kategorií. Poté se budu podrobně věnovat charakteristice slovesného vidu a jeho tvoření v chorvatštině a češtině. Za stěžejní část práce považuji kapitolu o úloze vidu při tvorbě slovesných tvarů, kde se zaměřím na slovesné časy a způsoby v obou jazycích.

V části praktické se pokusím ilustrovat použití jednotlivých slovesných tvarů se zaměřením na použití vidu v textu chorvatského autora. Nebude tedy zamýšlena jako prezentace rozdílů v použití vidu mezi chorvatským a českým jazykem na příkladu rozboru chorvatského originálu a českého překladu konkrétního literárního díla. Jako materiál pro praktickou část použiji román *Proljeća Ivana Galeba,* který jsem si vybrala z toho důvodu, že jeho autor Vladan Desnica patří k významným chorvatským prozaikům a jeho dílo je známé bohatstvím slovesných tvarů.

2 Sloveso a slovesné kategorie

2.1 Slovní druhy (vrste riječi)

Slovní druhy jsou gramatické kategorie vydělované na základě kritéria syntaktického, morfologického a sémantického. Dělí se na ohebné (promjenjive vrste riječi) a neohebné (nepromjenjive vrste riječi). Mezi ohebné řadíme podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky a slovesa a mezi neohybné příslovce, předložky, spojky, částice a citoslovce.[1]

2.2 Sloveso (glagol)

Sloveso je plnovýznamový ohebný slovný druh, který vyjadřuje procesy a stavy a jejich změnu. Ve větě má většinou funkci predikátu.[2]

2.3 Slovesné kategorie (glagolske kategorie)

Slovesa gramaticky vyjadřují děj pomocí kategorií, z kterých některé jsou vlastní i jiným slovním druhům a jiné jsou specifické jenom pro slovesa. Jsou to kategorie vidu, osoby, čísla, způsobu, času, zvratnosti a rodu.[3]

[1] Srov. TEŽAK, Stjepko– BABIĆ, Stjepan: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*. Zagreb 2005, s. 89–91, srov. též GREPL, Miroslav a kol.: *Příruční mluvnice češtiny*. Praha 2003, s. 213–214.

[2] Srov. BARIĆ, Eugenija a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika.* Zagreb 1979,s. 143, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 310.

[3] Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, s. 147, srov. též HAVRÁNEK, Bohuslav– JEDLIČKA, Alois: *Stručná mluvnice česká*. Praha 2002, s. 119.

3 slovesný vid (glagolski vid)

Základní principy slovanského vidu (aspektu) platí obecně pro všechny slovanské jazyky. Jedná se o rozlišování sloves dokonavých a nedokonavých a o nemožnost vyjádřit aktuální přítomnost dokonavým prézentem.[4] Mezi jednotlivými slovanskými jazyky se však ve významu a funkci těchto forem objevují zajímavé rozdíly. Pozoruhodné odlišnosti najdeme i mezi chorvatským a českým jazykem.
Česká vidová soustava je patrně ze všech slovanských soustav nejčlenitější. Skládá se ze tří vidových tříd, dokonavé, nedokonavé a nedokonavé neaktuální. Jazyky jižní vykazují vývojově archaičtější stadium. Archaičnost je viditelná v zachování větší autonomie vidu vůči času. V chorvatštině nedošlo k tak těsnému splynutí vidu s časem a zároveň k tak velkému rozdílu mezi příslušnými vidovými tvary jako v češtině.[5]

Slovesný vid je rozlišujícím prvkem té jazykové skutečnosti, že je možno užít slovesa ve dvojích až trojích řadách paralelních tvarů, které se od sebe neliší základním slovním významem.[6]

Slovesný vid patří k těm kategoriím slovesa, které mají onomatologickou funkci, protože patří k aspektovým modifikacím slovesa. To znamená, že jako mluvnická kategorie modifikuje v jistém smyslu význam slova, případně k slovu situačně dodává význam sekundární. Další vztahy ke skutečnosti přidává k základnímu slovnímu významu spolu se slovesným časem a způsobem.[7]

3.1 Tvary slovesa z hlediska kategorie vidu a jejich charakteristika

Základním vidovým protikladem je protiklad sloves dokonavých (perfektiv) a nedokonavých (imperfektiv).[8] V češtině je třetím vidovým tvarem tvar sloves neaktuálních

[4] Tato skutečnost se netýká slovinštiny. Srov. KOPEČNÝ, František: *Slovesný vid v češtině.* Praha 1962, s. 5
[5] Srov. BĚLIČOVÁ, Helena: *Nástin porovnávací morfologie spisovných jazyků slovanských*. Praha 1998, s. 86.
[6] Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, s. 147, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 318.
[7] Srov. KOPEČNÝ, F.: *Slovesný vid v češtině*, s. 3, srov. též LOTKO, Edvard: *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc 2003, s. 81.
[8] S protikladem dokonavosti-nedokonavosti úzce souvisí starší protiklad **determinovanosti-nedeterminovanosti**. Determinovaností rozumíme zaměřenost slovesa na bližší určení, na udání objektu nebo cíle slovesného děje. Nedeterminovaná slovesa označují činnosti skládající se z vícerých aktů, delší

násobených. V obou jazycích se také vyskytují slovesa nepárová a obouvidová.[9]

Slovesa stejného významu rozlišená jenom videm, tvoří vidové dvojice (vidski parnjaci).[10]

3.1.1 Dokonavá slovesa (svršeni glagoli)

Dokonavé tvary sloves (chj. *napisati, uraditi*; čj. *napsat, udělat*) definují gramatiky různě. Vyjadřují děj v jeho důsledku, děj pojatý jako hotový fakt, nebo také děj v jeho souhrnu, děj souborný, někdy komplexní, celkový, ohraničený, případně jednofázový nebo opakovaný.[11]

Sémanticky je nejvýstižnější vymezení dokonavosti jakožto faktového „uzavřeného" pojetí slovesného obsahu, které je do značné míry vhodné i pro vystižení dokonavosti u nedějových sloves označujících schopnost nebo stav. Toto pojetí je ale zároveň málo rozlišujícím znakem proti nedokonavosti. Zejména préteritální děje lze velmi dobře chápat jako „faktové" nebo „uzavřené", i když jsou vyjádřeny tvary nedokonavými. Tím je do jisté míry znehodnocen jinak vhodný výměr sémantického základu dokonavosti.[12]

3.1.2 Nedokonavá slovesa (nesvršeni glagoli)

Nedokonavé tvary sloves (chj. *pisati, raditi*; čj. *psát, dělat*) vyjadřují děj jakožto neomezený, nespecifikovaný, probíhající, nebo lépe průběhový, kurzívní. Nespecifikují však, zda děj byl nebo bude dokončen. Tato skutečnost by měla vyplývat z kontextu.[13]

---

nebo opakované činnosti. Vid se vyvíjel postupným narůstáním párů „ sloveso determinované– sloveso nedeterminované". Když vzrůstal počet těchto párů nad původní sémantické možnosti, vzrůstala i možnost subjektivního postoje mluvčího k hodnocení takových dějů a objektivní kategorie determinovanosti přerostla v subjektivní kategorii perfektivnosti. Proto se stala se kategorií vidovou. Srov. KOPEČNÝ, F.: *Slovesný vid v češtině*, s. 12, srov. též HORÁLEK, Karel: *Úvod do studia slovanských jazyků*. Praha 1962, s. 187.

[9] Srov. TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 138–140, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 318.

[10] BARIĆ, Eugenija a kol.: *Hrvatska gramatika*. Zagreb 1997, s. 226, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 319.

[11] Srov. Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 319, srov. též BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, s. 322, srov. též BĚLIČOVÁ, H.: *Nástin porovnávací morfologie spisovných jazyků slovanských*, s. 78, srov. též HAVRÁNEK, B.– JEDLIČKA, A.: *Stručná mluvnice česká*., s. 225.

[12] Srov. KOPEČNÝ, F.: *Slovesný vid v češtině* , s. 10, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 318.

[13] Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, s. 322, srov. též HORÁLEK,

Sémanticky lze nedokonavost postihnout velice obtížně**.** Děje nedokonavé sice můžeme nazvat průběhovými, ale neplatí to pro préterita některých sloves akčních a sloves nedějových a to zejména pro slovesa označující schopnosti (chj. *mogu*, čj. *mohu*) a některá slovesa stavová (chj. *imam*; čj. *mám*).[14]

3.1.3 Neaktuální násobená slovesa

Výjimečný vidový tvar v češtině tvoří slovesa neaktuální násobená (*psávat, dělávat*). U tohoto typu vystupují komplexně dva rysy: násobenost a příznaková neaktuálnost.

Neaktuální násobená slovesa se objevují až v 16. století. Na slovanském jihu pravděpodobně nastal jejich vývoj už v 15. století, ale byl hned v zárodku přerušen.V chorvatštině můžou připomínat neaktuální násobenost uměle imperfektivizována slovesa (*ručavati*), podobně jako prézens sloves dokonavých (chj. *prošetam se*; čj. *obyčejně se projdu, procházívám se*). [15]

3.1.4 Nepárová slovesa

Nepárovost v oblasti vidu má nejčastěji příčiny sémantické. Každý slovesný tvar má ve svém kontextu jednoznačný vid. V chorvatštině i v češtině je nejčastější příčinou nepárovosti význam slovesa a jeho afektivní nebo metaforický ráz (chj. *Dobro se držati unatoč lošem zdravlju*; čj. *Dobře se držet napříč zlému zdraví*). Mezi nepárová slovesa řadíme perfektiva tantum a imperfektiva tantum. [16]

Perfektiva tantum jsou slovesa, která označují pouze vid dokonavý. Jejich existence je dána jednak jejich svérázným významem, jednak stránkou formální, případně výrazně knižním, a tím exkluzivním a afektivním rázem slovesa (chj. *izvući se iz neke*

K.: *Úvod do studia slovanských jazyků*, s. 186, srov. též HAVRÁNEK, B.– JEDLIČKA, A.: *Stručná mluvnice česká*, s. 225.

[14] Srov. HAVRÁNEK, B.– JEDLIČKA, A.: *Česká mluvnice*, s. 231, srov. též MARETIĆ, Tomo: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb 1963, s. 516.

[15] Srov. KOPEČNÝ, F.: *Slovesný vid v češtině* , s. 11, srov. též BĚLIČOVÁ, H.: *Nástin porovnávací morfologie spisovných jazyků slovanských*, s. 90, srov. též HORÁLEK, K.: *Úvod do studia slovanských jazyků*, s. 186.

[16] K nepárovým nelze zařazovat **slovesa supletivní**. Tato slovesa jsou tvořena od úplně odlišných základů, přesto ale tvoří vidové dvojice (chj. *otići– odlaziti*, čj. *vzít– brát*). Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Hrvatska gramatika*, s. 229.

situacije; čj. *vymotat se z nějaké situace*).

Mezi **imperfektiva tantum**, označující pouze nedokonavý vid, patří v obou jazycích slovesa modální (chj. *morati, htjeti*; čj. *muset, chtít)*, často i slovesa stavová (chj. *ležati, živjeti*; čj. *ležet, žít*), jevová (chj. *sniježiti*; čj. *sněžit)*, metaforická (chj. *gledati kroz prste*; čj. *hledět přes prsty*) a nedeterminovaná slovesa pohybu (chj. *lutati*; čj. *bloudit*), v češtině i slovesa s dlouhou předponou (čj. *následovat,nenávidět*). [17]

3.1.5 Obouvidová slovesa (dvovidni glagoli)

Obouvidová jsou slovesa, která mohou vystupovat jako dokonavá i jako nedokonavá.[18] U těchto sloves nejde v chorvatštině ani v češtině o obouvidovost absolutní, protože v každé konkrétní situaci sloveso vyjadřuje jen jednu kategorii vidu. Obouvidovost je jevem zcela výjimečným. Je vázaná na formální a sémantické rysy.

Obouvidovost je v obou jazycích častá mezi **slovesy přejatými** z jiných jazyků. V chorvatštině jsou to všechna slovesa se sufixem *–irati* (*hipnotizirati, idealizirati*), v češtině jsou to většinou slovesa, která končí sufixem *–ovat* (*hypnotizovat, idealizovat*).[19]
U **sloves nepřejatých** je vidová obojakost jevem výjimečným. Najdeme ji u několika sloves denominativních (chj. *imenovati koga čime;* čj. *jmenovat koho čím*) ale i u jiných sloves (chj. *večerati*, *doručkovati*; čj. *večeřet, snídat*). Pro lepší pochopení vidu se v češtině často používají obouvidová slovesa perfektivizována prefixálními morfémy (čj. *povečeřet*), ale také obouvidová slovesa v obou jazycích uměle imperfektivizována (*ručavati*).Tyto tvary odpovídají v češtině tvarům sloves násobených (*obědvávat*).

Vnímání obouvidových sloves jako dokonavých nebo nedokonavých je často otázkou subjektivního vnímaní mluvčího a posluchače. Hranice mezi nimi není jasně vymezena. Například sloveso *večerati* ve větě „*On uvijek večera u osam sati"* je vnímáno

[17] Srov. Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 319, srov. též BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, s. 149.

[18] Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Hrvatska gramatika*, s. 229, srov. též TEŽAK, S.–BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 139, srov. též GREPL, M.a kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 319, srov. též BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, s. 497.

[19]Srov. SEDLÁČEK, Jan: *Stručná mluvnice srbocharvátštiny.* Praha 1989, s. 170, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 320, srov. též HORÁLEK, K.: *Úvod do studia slovanských jazyků*, s. 187.

nedokonavě ale stejné sloveso ve větě „*Kad <u>večeraš</u>, dođi, pa ćemo porazgovarati“* má tvar dokonavý. [20]

3.2 Tvoření dokonavého, nedokonavého a neaktuálně násobeného tvaru sloves

3.2.1 Perfektivizace (perfektivizacija)

Perfektivizace je tvorba dokonavých sloves od sloves nedokonavých.21 Vznik sloves dokonavých probíhá především pomocí prefixace (prefiksalna tvorba) a sufixace (sufiksalna tvorba).

3.2.1.1 Perfektivizace prefixem

Prefixace je opatřování sloves předponami a je nejdůležitějším lexikálním významotvorným postupem v slovotvorbě sloves.[22]
Funkci čistě vidovou mají prefixy, jejichž význam je v souladu s významem slovesa. Při použití prefixů s čistě vidovou funkcí vznikají takzvaná **prostá perfektiva**. [23] Jedná se o prefixaci s **funkcí gramatickou**.

V chorvatštině mají čistě vidovou funkci prefixy *po–* (*griješiti– pogriješiti*), *u–* (*raditi– uraditi*), *o–* (*cijeniti– ocijeniti*), *iz–* (*gubiti– izgubiti*), *s* (*a*)*–* (*graditi– sagraditi,*), *za–*(*moliti– zamoliti*). Nejběžnější české slovesné prefixy s prostě vidovou funkcí jsou *na–* (*psát–napsat*), *o–* (*holit–oholit*), *po–* (*prosit– poprosit*), *s* (*e*)*–* (*šrotovat– sešrotovat*), *u–* (*patlat– upatlat*), *vy–* (*stavět– vystavět*), *z–* (*hotovit– zhotovit*) a *za–* (*platit– zaplatit*). [24]

---

[20] Srov. SILIĆ, Josip– PRANJKOVIĆ, Ivo: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb 2005, s. 49, srov. též MARETIĆ, T.: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, s. 516, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 320.

[21] Některá perfektiva vznikají také prefixací jiných perfektiv (chj. *dići– podići*; čj. *sednout–usednout*).Srov. TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 222– 223, srov. též BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, s. 149–150.

[22] Srov. Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 197.

[23] Srov. KOPEČNÝ, F.: *Slovesný vid v češtině* , s. 90, srov. též HORÁLEK, K.: *Úvod do studia slovanských jazyků*, s. 188.

[24] Srov. SEDLÁČEK, J.: *Stručná mluvnice srbocharvátštiny*, s. 169, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 213–214, srov. též TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 176.

Prefixace má však nejčastěji **funkci gramaticko-lexikální** protože k jednomu základnímu slovesu se často vytváří vícero prostých perfektiv. Tímto způsobem se mohou u perfektiv vyjádřit různé významové a situační odstíny, které v základním tvaru slovesa musí zůstat nevyjádřeny (chj. *pisati> napisati, zapisati, pripisati* aj.; čj. *psát– napsat, zapsat, připsat* aj.). Za dokonavou paralelu můžeme ale považovat jen tvar, který se v daném užití svým významem naprosto kryje s derivačním základem (chj. *napisati*; čj. *napsat*). Předponové složeniny nového, nebo posunutého obsahu slovesa, se nazývají **lexikální perfektiva.**[25] Protože jde o nová slovesa, je k nim třeba nově vytvářet nedokonavé tvary párové. Jedná se o **sekundární imperfektiva** (chj. *prepisivati;* čj. *přepisovat*). [26]

3.2.1.2 Perfektivizace sufixem

Tvorba perfektiv sufixací v chorvatštině probíhá nejčastěji pomocí sufixu *–nuti* (*lupati– lupnuti, šaptati– šapnuti*). Jedná se především o slovesa okamžitá (trenutni glagoli). Jejich zvláštnost tkví v tom, že děj nemůže trvat (*jauknuti, maknuti*). V češtině má zřetelnou perfektivizační funkci sufix *–nout*, který vystupuje jako ekvivalent k chorvatskému sufixu *–nuti* jen u několika málo nových sloves (*bodnout, risknout*). [27]

3.2.2 Imperfektivizace (imperfektivizacija)

Imperfektivizace je tvorba nedokonavých sloves od sloves dokonavých.[28] Vznik sloves nedokonavých probíhá především pomocí sufixace. [29]

3.2.2.1 Imperfektivizace sufixem

[25] O specifických významech sloves tvořených prefixy a sufixy (význam sativní, intenzivní, deminutivní atd.) viz SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 58, viz též BARIĆ, E. a kol.: *Hrvatska gramatika*, s. 385–386.

[26] Srov. Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 213–214, srov. též BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, s. 149.

[27] Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Hrvatska gramatika*, s. 224, srov. též TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 223, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 319.

[28] Srov. TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s.222, srov. též BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, s. 149.

[29] Některá nedokonavá slovesa vznikají v chorvatštině ze sloves dokonavých pouze změnou přízvuku (*pògledati– poglédati, prègledati– preglédati, ràskidati– raskídati*). Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,*. s. 149.

V chorvatštině jsou u tvorby imperfektiv z **předponových sloves dokonavých** nejběžnější sufixy *–avati, –javati, –ivati* a *–jivati* (*ograničiti– ograničavati, oploditi– oplođivati, dobaciti– dobacivati*). Počáteční souhláska *j* se v sufixech *–jivati* a *–javati* mění podle pravidel jotace.V češtině jsou dnes produktivní sufixy *–vat* (*vydělat– vydělávat*)
a *–ovat* (*přivázat– přivazovat, nakoupit– nakupovat*). [30]
Tvorba od **sloves dokonavých prostých** probíhá v chorvatštině nejčastěji pomocí sufixu *–ati* (*baciti– bacati, platiti– plaćati*). V češtině mu odpovídá sufix *–at* (skočit– skákat, říct– říkat).[31]

3.2.2.2 Imperfektivizace deprefixací

Úlohou deprefixace je vznik prostých imperfektiv pomocí vypuštění předpony. Chorvatské gramatiky tento způsob tvoření nedokonavých sloves neuvádějí.
V češtině se deprefixace týká zejména kauzativ nebo sloves nabývání stavu, jsou li odvozena od kmenů adjektivních (*rozjasnit se– jasnit se, omladit– mladit, rozesmutnět– smutnět*). [32]

3.2.3 Tvoření sloves neaktuálních násobených

Slovesa neaktuální násobená, existující pouze v češtině, se tvoří z nedokonavých tvarů formantem *–vá* (*dělat– dělávat*), který je možno ještě i afektivně násobit (*dělávávat*). Bez příznaku *–vá* bývají běžněji jen slovesa *čítat, slýchat, vídat, sedat, léhat, pékat, pletat a tékat*.[33]

[30] Srov. TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 223, srov. též HORÁLEK, K.: *Úvod do studia slovanských jazyků*, s. 221, srov. též KOPEČNÝ, F.: *Slovesný vid v češtině* ,s. 5.
[31] Srov. SEDLÁČEK, J.: *Stručná mluvnice srbocharvátštiny*, s. 170, srov. též MARETIĆ, T.: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, s. 521, srov. též HAVRÁNEK, B.– JEDLIČKA, A.: *Stručná mluvnice česká*, s. 225.
[32] Srov. KOPEČNÝ, F.: *Slovesný vid v češtině* , s. 106.
[33] Tamtéž, s. 106–107, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 213–214, srov. též BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, s. 195, srov. též HAVRÁNEK, B.– JEDLIČKA, A.: *Stručná mluvnice česká*, s. 223

4 Úloha vidu při tvorbě slovesných tvarů

Slovesné tvary se podle způsobu tvoření dělí na jednoduché a složené. Jednoduché slovesné tvary jsou reprezentovány jedním slovem a tvoří se příponami, složené pak dvěma nebo více slovy, ze kterých jedno je pomocné sloveso (*biti, htjeti* a *bivati*). Mezi jednoduché slovesné tvary se řadí infinitiv, prézens, aorist, imperfektum, imperativ, přechodníky a příčestí. Mezi slovesné tvary složené patří perfektum, plusquamperfektum, futurum I a futurum II, kondicionály a tvary pasívu.[34]

4.1 Slovesné tvary jednoduché (jednostavni anebo sintetski glagolski oblici)

4.1.1 Prézens (prezent)

Prézentem vyjadřujeme obvykle neukončený (ne)aktuální děj, probíhající v okamžiku promluvy.[35]

4.1.1.1 Prézens sloves nedokonavých a nedokonavých

Prézens sloves nedokonavých má dva základní významy přítomnostní. Může vyjadřovat aktuální přítomnost i děje obecně platné, dále také děje minulé a budoucí. Prézens sloves dokonavých má především význam futurální a nemůže vyjadřovat aktuální přítomnost. Také se však podílí na vyjadřování obecně platných a minulých dějů.

Prézens sloves obou vidů vyjadřuje v chorvatštině i češtině především **děje** do času nezařazené, myšlené jako **obecně platné, mimočasové** (chj. *Sava teče kroz Zagreb, Ponekad vas jednostavno ne razumijem ; čj. Sáva protéká Záhřebem, Někdy vám prostě*

[34] Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, s. 157, srov. též . SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 58, srov. též TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 144–145.

[35] V chorvatštině se prézens tvoří od prézentního kmene s koncovkami (*–m, –š, –ø, –mo, –te, –u/ –ju/ –e*). Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, s. 161, srov. též LOTKO, E.: *Slovník lingvistických termínů pro filology*, s. 93.

nerozmím). V chorvatštině tento druh prézentu nazýváme **svevremenski prezent**.[36] Relativní přítomnost vyjádřená tímhle druhem prézentu je častá u přísloví. Takový prézens se nazývá **gnómický** (**gnomski prezent**). Může být vyjádřen slovesy dokonavými i nedokonavými (chj. *Zrela kruška sama pada*, *Glad i vuka iz šume istjera***;** čj. *Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá*, *Sytý hladovému neuvěří*).[37]

Druhým základním významem prézentu nedokonavých sloves je význam **aktuální přítomnosti** (**prava sadašnjost**). Přítomnost aktuální lze vyjádřit právě jen nedokonavým prézentem sloves akčních (chj. *Upravo pišem pismo*; čj. *Právě píšu dopis*). Prézens sloves dokonavých tuto možnost nemá, protože perfektiva nejsou průběhová. Na otázku „*Co právě teď dělá?*" nelze odpovědět slovesem dokonavým. Odpověď se slovesem dokonavým by odkazovala na minulost nebo budoucnost. Proto se tato okolnost uvádí jako zásadní kritérium dokonavosti. Jen průběhová (nedokonavá) slovesa mohou aktuální přítomnost zahrnout. Průběhovost totiž zaručuje dostatečný rozměr, aby se do něj vešel i okamžik promluvy.[38]

Děje budoucí jsou vyjadřovány **prézentem futurálním** (**futurski prezent**). Prézens sloves nedokonavých se v obou jazycích může vztahovat na budoucnost tehdy, když je vyjádřena nikoli jenom tímto prézentním tvarem, nýbrž i lexikálně nebo situačně, to znamená kontextově (chj. *Sutra rano putujemo*; čj. *Zítra cestujeme brzy*).
Použití dokonavých sloves v rámci futurálního prézentu se v chorvatštině vyskytuje méně často než v češtině a taková slovesa nestojí samostatně, ale zároveň s nimi ve větě vystupuje příslovce způsobu (chj. *Možda se pronađe i bolje rješenje*; čj. *Možná se najde i lepší řešení*). Perfektiva ve významu budoucím se používají také v podmínkových větách, kde se futurální prézens ve formě dokonavého slovesa vyskytuje ve větách vedlejších (*Strah te da će se rasprsnuti kad kapne*).[39]

V češtině je význam budoucí druhým základním významem prézentu sloves

[36] Srov. TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 303, srov. též HAVRÁNEK, B.– JEDLIČKA, A.: *Stručná mluvnice česká*, s. 251.
[37] Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, s. 326, srov. též MARETIĆ, T.: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, s. 602, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 326, SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 191.
[38] Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, s. 148, srov. též MARETIĆ, T.: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, s. 601, srov. též KOPEČNÝ, F.: *Slovesný vid v češtině* , s. 35.
[39] Srov. SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 191, srov. též BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, s. 325, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 316, srov. též BĚLIČOVÁ, H.: *Nástin porovnávací morfologie spisovných jazyků slovanských*, s. 77.

dokonavých (*Napíši to zítra*). Takto vyjádřen budoucí děj se však liší od budoucího významu vyjádřeného skutečným nedokonavým futurálním tvarem, ať už opisným (*budu psát*), či předponovým (*ponesu*). Nedokonavé futurální tvary jsou totiž co do budoucnosti příznakové, to znamená, že se na ní výslovně vztahují a nevztahují se na okamžik promluvy. Naproti tomu tvary prézentu sloves dokonavých (*napíši, uvařím*) nijak okamžik promluvy nevylučují.[40]

Na **minulý děj** v chorvatštině i češtině vztahuje **prézens vypravovací** nebo **historický** (**pripovjedački** nebo **historijski prezent**). Vyjadřují jej prézentní tvary sloves obou vidů (chj. *Jučer dok sam čitao, ptica jedna na knjigu mi sleti. Odjednom u blizini čujem neki glas*; čj. *Včera, když jsem četl, ptáček jeden na knihu mi sletí. Najednou uslyším v blízkosti nějaký hlas*). Užití tvaru dokonavého nebo nedokonavého se u tohoto typu prézentu řídí tím, jakého vidu by se užilo v normálním vyprávěcím tvaru, v préteritu (*Jučer dok sam čitao, ptica jedna na knjigu mi je sletjela. Odjednom sam u blizini čuo neki glas*; čj. *Včera, když jsem četl, ptáček jeden na knihu mi sletěl. Najednou jsem v blízkosti uslyšel nějaký hlas*).[41]

4.1.1.2 Prézens sloves neaktuálních násobených

Česká násobená slovesa typu „*dělávat"* mají v prézentu jediný časový význam, který je atemporální, protože nemohou vyjádřit děje aktuálně probíhající.
K tomuto typu sloves příznakově násobených a zároveň příznakově neaktuálních je třeba přiřadit i skupinu typu „ *ten se tam něco nasedává, nastává, nachodívá, ...*". Tyto tvary se v prézentu vyskytují mnohem méně než v tvarech préteritálních. V préteritu jsou běžné tvary tohoto typu i od dalších sloves (*To jsme se něco nasmávali*).[42]

4.1.1.3 Futurální význam prézentních tvarů typu „*ponesu"* v češtině

Nedokonavá slovesa pohybu (*jet, běžet, letět*) a slovesa trvání nebo změny stavu (*růst, kvést*), tvoří jednoduché tvary budoucího času odvozené od tvaru indikativu

[40] Srov. Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 317, srov. též BĚLIČOVÁ, H.: *Nástin porovnávací morfologie spisovných jazyků slovanských*, s. 77.
[41] Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*,.s. 325, srov. též MARETIĆ, T.: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, s. 606, srov. též HAVRÁNEK, B.– JEDLIČKA, A.: *Stručná mluvnice česká*, s. 251.
[42] Srov. KOPEČNÝ, F.: *Slovesný vid v češtině* , s. 30.

v prézentu pomocí prefixu *po–* (*jet– jedu– pojedu, běžet– běžím– poběžím , letět– letím– poletím, růst– poroste, kvést– pokvete*). U těchto sloves neexistuje infinitiv ani minulý čas se stejným významem, proto se nedají klasifikovat jako slovesa dokonavá a při tvorbě budoucího času tvoří samostatnou kategorii. Takto tvořený budoucí čas se nazývá **syntetické futurum**.

Podstatou tvoření tvarů budoucího času u této skupiny sloves je fakt, že se jedná o slovesa nedokonavá, která budoucnost vyjadřují jednoduchým tvarem. Zároveň ale můžeme podobně jako u jiných nedokonavých sloves tvořit tvary složené sloužící k vyjádření budoucnosti (*poletím* i *budu letět*). Slovesa *jít* a *jet* tvoří pouze tvary jednoduché (*pojedu*, *půjdu*). [43]

4.1.2 AORIST (AORIST)

Aorist je slovesný čas, který vyjadřuje minulý děj jako bezprostředně prožitou událost ve vztahu k době promluvy nebo k nějaké situaci v rovině vyprávěcího času.[44] V chorvatském jazyce se užívá v běžné mluvě i v krásné literatuře, ale v textech odborných dominuje složené préteritum. V češtině během 15. století aorist zanikl v důsledku gramatikalizace vidu a byl vytlačen préteritem. Jeho pozůstatky můžeme najít v aoristovém tvaru slovesa *být* využívaném v kondicionálech (*psal bych*).[45]

Protože aorist vyjadřuje děje prožité, ukončené, je tvořen převážně slovesy dokonavými (*Pričeka neko vrijeme pa pričeka opet*). Tato skutečnost se týká také **aoristu futurálního** (**futurski aorist**), který odkazuje na budoucnost a **aoristu gnómického** (**gnomski aorist**), který se vyskytuje v příslovích (*Umrijeh od žeđi!, Dva loša ubiše Miloša*).

Méně často se v chorvatštině vyskytuje aorist tvořen slovesy nedokonavými. Tento typ aoristu označuje děj, který měl v minulosti delší trvání. Přitom není důležité pořadí částí děje v minulosti, protože trvání děje se vidí jako celek (*Sve što imadoh ljubavi*

[43] Srov. HAVRÁNEK, B.– JEDLIČKA, A.: *Stručná mluvnice česká*, s. 109, srov. též KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – PLESKALOVÁ, Jana: *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha 2002, s. 62, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 317.

[44] Aorist se tvoří od kmene infinitivního pomocí dvou typů koncovek (*–h/ –oh, –Ø/ –e, –Ø/ –e, –smo/–osmo, –ste/–oste, –še/–oše*). Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,* s. 163, srov. též TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 147, srov. též SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 70.

[45] Srov. SEDLÁČEK, J.: *Stručná mluvnice srbocharvátštiny*, s. 164, srov. též BĚLIČOVÁ, H.: *Nástin porovnávací morfologie spisovných jazyků slovanských*, s. 85, srov. též MARETIĆ, T.: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, s. 616.

dadoh).[46]

4.1.3 IMPERFEKTUM (IMPERFEKT)

Imperfektum je slovesný čas minulý s významem neukončeného děje.[47] V současnosti je v chorvatštině silně na ústupu a pro značnou část uživatelů spisovného jazyka je to forma knižní a stylisticky příznaková. Dnes bývá často nahrazen perfektem sloves nedokonavých. Staročeské imperfektum bylo tvořeno převážně od sloves nedokonavých, protože vyjadřovalo neukončenost děje v minulosti. Tvary sloves dokonavých se používaly při vyjadřování častého opakování děje v minulosti. Tak jako aorist, bylo imperfektum v češtině nahrazeno préteritem. [48]

Imperfektum stojí v protikladu k aoristu a vyjadřuje tedy minulý děj v jeho průběhu a trvání, což je možné vyjádřit jen slovesy nedokonavými (*Smijaše se da mi srce skakaše od radosti kao mlado ždrijebe, trčasmo kroz kukuruze, grmlje i drač*).[49]
Relativní minulost je vyjádřena v příslovích **imperfektem gnómickým** (**gnomski imperfekt**). Také se vyjadřuje slovesy nedokonavými (*Kad se sinovac ženjaše, strica ne pitaše, a kad se raženjaše, i strinu pripitivaše*). Imperfektum sloves nedokonavých může vyjádřit také děje, které se v minulosti opakovali (*Njegovi roditelji iđahu svake godine u Jeruzalem o prazniku pashe*) nebo děje, které se v minulosti zvykli stávat (*Ondje se skupljahu sva stada, te pastiri odvaljivahu kamen s vrata studencu i pojahu stada i poslije opet privaljivahu kamen na njegovo mjesto*). [50]

---

[46] Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,* s. 330–331, srov. též SEDLÁČEK, J.: *Stručná mluvnice srbocharvátštiny*, s. 164, srov. též BĚLIČOVÁ, H.: *Nástin porovnávací morfologie spisovných jazyků slovanských*, s. 85

[47] Imperfektum se tvoří od kmene prézentního přidáním třech typů koncovek (*–ah/–jah/–ijah, –aše/–jaše/–ijaše, –aše/–jaše/–ijaše, –asmo/–jasmo/–ijasmo, –aste/–jaste/–ijaste, –ahu/–jahu/–ijahu*). Srov. Barić , E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,* s. 165, srov. též SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 65, srov. též TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 148.

[48] Srov. SEDLÁČEK, J.: *Stručná mluvnice srbocharvátštiny*, s. 164, srov. též GEBAUER, Jan.: *Historická mluvnice jazyka českého IV*. Praha 2007, s. 540, srov. též BĚLIČOVÁ, H.: *Nástin porovnávací morfologie spisovných jazyků slovanských*, s. 85.

[49] Srov. TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 306, srov. též MARETIĆ, T.: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, s. 232, srov. též BĚLIČOVÁ, H.: *Nástin porovnávací morfologie spisovných jazyků slovanských*, s. 77.

[50] Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,* s. 330, srov. též MARETIĆ, T.: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, s. 623–624.

4.1.4 Imperativ (imperativ nebo zapovijedni način)

Imperativ neboli rozkazovací způsob,[51] vyjadřuje rozkaz nebo zákaz, výzvu anebo přání, tedy děj, který se podle vůle mluvčího má stát skutečným. Děj má uskutečnit někdo jiný než mluvčí, zpravidla osoba oslovená.[52]

Imperativ se kříží s videm svérázným způsobem: v **kladném imperativu** se vidové protiklady někdy jakoby stírají. Velký vliv na použití perfektiv nebo imperfektiv má subjektivní postoj, což vede k jisté souznačnosti imperativů dokonavých a nedokonavých, tedy k dojmu, že je rozdíl obou vidů v této oblasti neutralizován. Například nedokonavé sloveso „*gledaj!"* (*dívej se!*) můžeme nahradit dokonavým slovesem *„pogledaj!*" (*podívej se!*). Obecně lze říci, že při vyjádření naléhavosti se používá především tvaru nedokonavého (chj. *Hajde, skači!; čj. Tak skákej!*) a při vyjádření takzvaného momentu výsledku tvar dokonavý (chj. *Napiši mu to!; čj. Napiš mu to!*). [53] Imperativ se v chorvatštině používá také ve funkci relativní. V takovém případě se jedná o imperativ vyprávěcí nebo historický (**pripovjedački** nebo **historijski imperativ**). K jeho tvoření se používají slovesa dokonavá i nedokonavá (*Mi ih stignemo pa udri po njima; A njegovi roditelji opet radi, trpi i čekaj bolja vremena*).[54]

Zatímco rozkaz se vyjadřuje stejnou mírou dokonavými i nedokonavými slovesy, **záporný imperativ** je v chorvatštině i češtině vyjádřen téměř vždy **slovesem nedokonavým**. Také oproti rozkazu vyjádřeném dokonavým slovesem stojí obyčejně zákaz se slovesem nedokonavým (chj. *piši! / napiši! – ne piši!* případně *nemoj pisati!, čj.*

[51] Imperativ se v chorvatštině a češtině tvoří jednoduchou a složenou formou. Jednoduchá forma se tvoří od přítomného nebo infinitivního kmene přidáním třech typů koncovek pro 2. osobu singuláru (*–Ø/–i/–j*), 2. osobu plurálu (*–mo/–imo/–jmo*) a 1. osobu plurálu (*–te/–ite/–jte*). Složené tvary imperativu pro 3. osobu singuláru a plurálu se tvoří pomocí částice *neka* (*ať*) a prézentního tvaru slovesa (chj. *Neka piše!;* čj. *Ať píše!*). Zápor se tvoří spojením částice *ne* (v češtině prefixem *ne–*) s tvarem kladného imperativu (chj. *ne piši!*; čj. *nepiš!*), v chorvatštině ještě spojením tvaru *nemoj* s infinitivem (*nemoj pisati!*). Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,* s. 168–170, srov. též TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 149–150, srov. též SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 74, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 322.

[52] Srov. Srov. HAVRÁNEK, B.– JEDLIČKA, A.: *Česká mluvnice*, s. 254, srov. též MARETIĆ, T.: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, s. 624, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 321.

[53] Srov. BĚLIČOVÁ, H.: *Nástin porovnávací morfologie spisovných jazyků slovanských*, s. 94, srov. též KOPEČNÝ, F.: *Slovesný vid v češtině* , s. 58, srov. též MARETIĆ, T.: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, s. 624.

[54] Srov. SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 195.

piš!/ napiš!– nepiš!).[55]

V češtině se záporový imperativ nedokonavých sloves častěji používá k vyjádření zákazu (*Nechoď tam!, Netrhej to!*). V chorvatštině má takové užití imperativu menší rozsah. Záporný imperativ sloves dokonavých se v češtině užívá k vyjádření varovného upozornění (*Pozor, nestoupni do té kaluže!)*. V chorvatštině dokonavý záporný imperativ ve funkci upozornění neexistuje, vyjadřuje se totiž opisy (*nemoj* + infinitiv). [56]

4.1.5 Přechodníky (glagolski prilozi)

Přechodníky jsou jednoduché slovesné tvary, které vyjadřují děje doprovázející, doplňující základní děj vyjádřený přísudkem. Podle tvaru rozlišujeme přechodník přítomný (participium prézentu) a přechodník minulý (participium perfektu I.). V češtině se dnes participia využívají jen v psaném projevu. Častěji se vyskytuje přechodník přítomný. V běžné řeči se téměř nevyskytují.[57]

Přechodník přítomný (**glagolski prilog sadašnji**) je slovesný tvar, který vyjadřuje děj doprovázející k jinému ději v současnosti.[58]

Protože v chorvatštině označuje doprovázející děj, který je déle trvající, tvoří se jen pomocí sloves nedokonavých (*Pišući zadaću, razmišljala sam*).V češtině se přechodník přítomný také tvoří téměř výlučně od sloves nedokonavých (*Pokuřujíc psala Eva dopis*). V dnešním spisovném jazyce se ale můžeme setkat i s formou dokonavou**,** a to tehdy, nahrazuje–li přechodník předčasný vedlejší děj před hlavním dějem budoucím (*Vyslechnouce mou obranu, rozsuďte!*).[59]

Přechodník minulý (**glagolski prilog prošli**) vyjadřuje předčasnost před dějem

[55] Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,* s. 148, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 321.

[56] Srov. SEDLÁČEK, J.: *Stručná mluvnice srbocharvátštiny*, s. 167, srov. též KOPEČNÝ, F.: *Slovesný vid v češtině* , s. 61, srov. též BĚLIČOVÁ, H.: *Nástin porovnávací morfologie spisovných jazyků slovanských*, s. 95.

[57] Srov. HAVRÁNEK, B.– JEDLIČKA, A.: *Česká mluvnice*, s. 260, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 337.

[58] Přechodník přítomný má v chorvatštině na rozdíl od češtiny tvary neměnné bez rozlišování rodu a čísla. Tvoří se přidáním koncovky *–ći* k 3.osobě plurálu prézentu (*bacajući*). Srov. Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 335–336, srov. též BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,* s. 171, srov. též SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 93, srov. též TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 152.

[59] Srov. MARETIĆ, T.: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, s. 233, srov. též HAVRÁNEK, B.– JEDLIČKA, A.: *Česká mluvnice*, s. 260, srov. též KOPEČNÝ, F.: *Slovesný vid v češtině*, s. 63.

predikátu, který se obvykle odehrál v minulosti.[60]
V chorvatštině i češtině se na jeho vzniku podílejí slovesa dokonavá (chj. *došavši*; čj. *došev*).[61] Minulý přechodník tvořený tvary sloves nedokonavých (*kupovavši*) se běžně nevyskytuje. Uvádí jej jen jedna chorvatská gramatika.[62]

4.1.6 Slovesná příčestí (glagolski pridjevi)

Slovesná příčestí jsou tvary, které se podílejí na tvoření slovesných tvarů složených. Chorvatština i čeština rozlišují příčestí minulé (participium perfektu II.) a příčestí trpné (pasivní participium).

Příčestí minulé (**glagolski pridjev radni**) [63] může být v chorvatštině i češtině tvořeno slovesy dokonavými i nedokonavými. Jejich použití se liší podle vidových pravidel složeného slovesného tvaru, který je pomocí příčestí vytvořen. V chorvatštině se minulé příčestí podílí na tvorbě perfekta (*Kupio je kuću*), plusquamperfekta (*Bio je kupio kuću*), futura II (*Ako bude kupovao kuću, bit će zadovoljan*) a kondicionálu (*Kupio bi kuću*) a v češtině na tvorbě préterita (*Koupil dům*) a kondicionálu (*Koupil by dům*).[64]

Příčestí trpné (**glagolski pridjev trpni**) [65] se ve své hlavní funkci podílí na tvorbě opisného pasiva (pasiv) spojením s nepřízvučným tvarem slovesa *biti* (*být*) v některém ze

[60] V chorvatštině se minulý přechodník tvoří přidáním koncovky (*–vši/–avši*) ke kmeni minulému. V češtině se tvoří od minulého kmene sloves přidáním dvou druhů koncovek(*–Ø/–v, –ši/–vši, –še/–vše*). Stejně jako přechodník přítomný rozlišuje číslo a rod. Srov. TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s.152, srov. též SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 94, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 337.

[61] Srov. TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 152, srov. též HAVRÁNEK, B.– JEDLIČKA, A.: *Česká mluvnice*, s. 262–263.

[62] Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,* s. 172.

[63] Minulé příčestí se tvoří v chorvatštině i češtině od kmene minulého přidáním koncovek (koncovky singuláru v chorvatštině jsou *–o/–la/–lo* a v plurálu *–li/–le/–la*). Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,*s. 172, srov. též SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 76, srov. též TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 150, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 337–338.

[64] Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,*s. 311, srov. též SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 198, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 338.

[65] Trpné příčestí se v chorvatštině i češtině tvoří od minulého kmene přidáním koncovek (chorvatské koncovky jsou *–n–, –en–, –jen–, –ven–* a *–t– a české koncovky jsou –n–, –en–* a *–t–*). Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,*s. 174, srov. též TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 151, srov. též SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 80, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 337–338.

slovesných časů (chj. *Petar je zaposlen*; čj. *Petr je zaměstnán*).[66]
V obou jazycích může být trpné příčestí tvořeno slovesy dokonavými i nedokonavými. Rozdíl je v tom, na co větou chceme upozornit. Sloves dokonavých použijeme při zdůraznění ukončenosti déle trvajícího děje (chj. *Kuća je već sagrađena*; čj. *Dům je už postaven*).

Slovesa nedokonavá jsou využívána ke zdůraznění původce děje (chj.*Kuća je bila građena našim djedom;* čj.*Dům byl stavěn naším dědečkem*).

4.2 Slovesné tvary složené (složeni anebo perifrastički oblici)

4.2.1 Perfektum (perfekt)

Perfektum je slovesný tvar vyjadřující děj, který se odehrál před momentem promluvy.[67] V češtině se používá termín **préteritum**, protože název perfektum vyjadřuje přítomný stav vyplývající z děje v minulosti dokonaného a proto se na něm podílejí jen slovesa dokonavá (čj. *Přišli k nám hosté;* chj. *Došli su nam gosti*).[68]

Préteritum může být tvořeno příčestím minulým sloves dokonavých i nedokonavých.

Préteritum sloves nedokonavých vyjadřuje nejčastěji **průběh slovesného děje**. Dosahuje se jím výjevové aktuálnosti, tedy jistého napětí a dramatičnosti, děj probíhá jakoby před našima očima (chj. *Svi su sjedili mirno i čekali početak predstave*; čj. *Všichni seděli klidně a čekali na začátek přednášky*). Préteritum sloves dokonavých zase nejčastěji vyjadřuje **ukončení děje** v minulosti (chj. *Petar je već napisao domaću zadaću*; čj. *Petr už napsal domácí úkol*). [69]

---

[66] Srov. SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 94, srov. též TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 157, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 323.

[67] V chorvatštině i češtině se tvoří pomocí nepřízvučného prézentního tvaru pomocného slovesa *biti* (*být*) a příčestí minulého (chj. *čitao sam*; čj. *četl jsem*). Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,*s. 166, srov. též TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 153, srov. též SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 88, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 316.

[68] Srov. SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 192, srov. též KOPEČNÝ, František: *Povaha českého préterita*. Praha 1950, s. 85–89.

[69] Srov. SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 192, srov. též BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,*s. 326–327, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 316–317.

Jen dokonavě lze vyjádřit **nepředvídané bodové události** (chj. *Dobio je udarac u glavu*; čj. *Dostal ránu do hlavy*). Slovesa udávající nepředvídaná náhlá poškození (chj. *udariti, politi*; čj. *uhodit, polít*) ani nemají nedokonavé tvary, které by vyjadřovaly stejný smysl. Například ve větě *Polio se čajem* nemůžeme nahradit sloveso jeho nedokonavým protějškem (*Polijevao se čajem*), protože by věta dostala jiný smysl a ztratila by význam nepředvídané události.

Kvalitu slovesného děje vyjadřuje préteritum sloves nedokonavých (chj. *To je taj kruh koji sam kupovala u gradu;* čj. *To je ten chléb, který jsem kupovala ve městě).* Když se ale posune pozornost z dějového jádra na **průvodní okolnosti**, zejména na jakost nebo fakt výsledku, používají se tvary dokonavé (chj. *Kupila sam kruh*; čj. *Koupila jsem chléb*).[70]

V chorvatštině se préteritum sloves nedokonavých zaměňuje s imperfektem (*Seljake je prikazivao/ prikazivaše bez folklorističkih detalja.*) a préteritum sloves dokonavých s aoristem (*Još nisu ni most položili/ Još ni most ne položiše*).[71]

4.2.2 Plusquamperfektum (pluskvamperfekt)

Plusquamperfektum je slovesný čas, který označuje předčasnost děje před jiným dějem minulým. Proto se často vyskytuje také pod názvem antepréteritum případně čas předminulý.[72] V češtině je forma plusquamperfekta zachována jen jako archaizační stylový prostředek (*Stalo se, jak byl král přikázal*) a dnes je často nahrazena formou préterita (*Stalo se, jak král přikázal*).[73]

Plusquamperfektum může být tvořeno slovesy dokonavými (*Pričao mi je i znanac*

[70] Srov. KOPEČNÝ, F.: *Slovesný vid v češtině* , s. 53–54.
[71] Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,* s. 328.
[72] Pluskvamperfektum se tvoří pomocí imperfektu nebo perfektu pomocného slovesa *biti* (*být*) a činného příčestí (*bio sam učinio/ bijah učinio*). V češtině se tvoří pomocí préterita a příčestí slovesa *být* (*byl jsem učinil*). Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,* s. 166–167, srov. též SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 91, srov. též TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 154, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 317.
[73] Srov. BĚLIČOVÁ, H.: *Nástin porovnávací morfologie spisovných jazyků slovanských*, s. 78, srov. též MARETIĆ, T.: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, s. 633.

da se bila rasplakala) i se slovesy nedokonavými (*Oni ne bijahu živjeli uz onog pravednika te za dugo ne znađahu za njega*). Dnes se ani v chorvatštině plusquamperfektum v každodenní komunikaci nepoužívá často a bývá nahrazeno préteritem sloves dokonavých i nedokonavých (*bio sam gradio/ izgradio – gradio sam/ izgradio sam*).[74]

4.2.3 Futurum I (futur I)

Tento složený slovesný tvar vyjadřuje v chorvatštině budoucí čas, v češtině je složeným tvarem vyjadřujícím budoucnost **futurum opisné**.[75]

Tvary futura I se v chorvatštině vyskytují ve formě dokonavé i nedokonavé. Tyto tvary mohou vyjadřovat budoucnost absolutní nebo relativní. Absolutní budoucnost označuje děj, který následuje po okamžiku promluvy (*Tko će na to čekati, Kolibu ću sagraditi!*). Relativní budoucnost je nejčastěji vyjádřena **vyprávěcím futurem** (**historijski** nebo **pripovjedački futur)** sloves obou vidů, který označuje děj, který následuje po jiném ději minulém (*Dugo je vladao mir i nitko ništa nije pitao. Tek treći dan reći će princeza majci; Mnogo puta Srbi prolivaše krv za one koji će im poslije biti gospodari*) a **gnómickým futurem** (**gnomski futur**), který se vyskytuje v příslovích (*Dok je novca, bit će i prijatelja*).[76]
V češtině se může tvořit futurum opisné jen významovými slovesy nedokonavými (*Zítra budu psát novelu*). Slovesa dokonavá vyjadřují budoucnost jen s koncovkami prézentních forem.[77]

4.2.4 FUTURUM II (FUTUR II)

[74] Srov. SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 91, srov. též BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,* s. 331–332, srov. též BĚLIČOVÁ, H.: *Nástin porovnávací morfologie spisovných jazyků slovanských*, s. 84.

[75] Tvary futura I se v chorvatštině tvoří pomocí nepřízvučného prézentního tvaru pomocného slovesa *htjeti* a infinitivu slovesa významového (*Pisat će*). Opisné futurum v češtině se tvoří složením pomocného slovesa *být* ve formě speciálního tvaru pro budoucí čas (*budu*) a infinitivu významového slovesa (čj. *budu psát*). Srov. SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 91, srov. též TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 154–155, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 317.

[76] Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,* s. 332, srov. též SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 92, srov. též MARETIĆ, T.: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, s. 646.

[77] O již zmíněném významu futurálním sloves dokonavých viz **Prézens sloves dokonavých**, s. 13.

Futurum II má v chorvatštině platnost závislého budoucího času a většinou se užívá ve vedlejších větách. Vyjadřuje především děj, který předchází před jiným dějem budoucím a někdy také děj souběžný či následný po budoucím ději.[78] V češtině futuru II odpovídal staročeský **futur exactum**, který označoval děj, který se stal dříve, než jiný děj budoucí. Tvořil se spojením futurálního morfému slovesa *být* s minulým příčestím sloves dokonavých i nedokonavých (*budu nesl, budu přinesl*). Futurum exactum se vyskytl jenom v několika příkladech staročeských textů a zanikl po 15. století.[79]

Futurum II se v chorvatštině vyskytuje ve formě dokonavé i nedokonavé. Tvořeno příčestím sloves dokonavých vyjadřuje předčasnost bezprostředně před dějem budoucím (*Ako ga budeš sreo, pozdravi ga od mene*). Ve vedlejších větách může být nahrazeno prézentem dokonavých sloves (*Ako ga sretneš, pozdravi ga od mene*).
Futurum II nedokonavých sloves označuje hlavně děj současně probíhající s jiným dějem budoucím (*Oni će častiti kad budu završavali kuću*) a není zaměnitelné prézentem vyjadřujícím budoucnost. Tak jako futurum II sloves dokonavých však vyjadřuje i děj předcházející jinému ději v budoucnosti (*Ako budemo pametno radili, nećemo imati problema*) a v tomto případě může být prézentem nahrazeno. Takový prézens však primárně vyjadřuje přítomnost a až sekundárně budoucnost (*Ako radimo pametno, nećemo imati problema*).[80]

4.2.5 KONDICIONÁL (KONDICIONAL)

Kondicionál se nazývá i způsobem podmiňovacím a jako základní význam vyjadřuje nereálnost obsahu slovesa. Tuto nereálnost může reprezentovat podmínka, přání nebo nejistota. V chorvatštině se rozlišuje kondicionál první a druhý, kterým v češtině odpovídá kondicionál přítomný a minulý.[81]

---

[78] Futurum II se tvoří pomocí přízvučného tvaru prézentu pomocného slovesa *biti* a příčestí minulého (*budem pisao*). Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,* s. 168, srov. též TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 155, srov. též SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 92.

[79] Srov. SEDLÁČEK, J.: *Stručná mluvnice srbocharvátštiny*, s. 166, srov. též BĚLIČOVÁ, H.: *Nástin porovnávací morfologie spisovných jazyků slovanských*, s. 82, srov. též GEBAUER, J.: *Historická mluvnice jazyka českého IV*. Praha 2007, s. 554.

[80] Srov. SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s.194, srov. též HORÁLEK, K.: *Úvod do studia slovanských jazyků*, s. 228, srov. též MARETIĆ, T.: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, s. 632.

[81] Srov. Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 321, srov. též BĚLIČOVÁ, H.: *Nástin porovnávací morfologie spisovných jazyků slovanských*, s. 91–92.

Kondicionál přítomný (**kondicional prvi**) je slovesný způsob, který vyjadřuje děj potenciálně možný, uskutečnitelný v přítomnosti nebo budoucnosti, avšak děj něčím podmíněný.[82]

Na jeho tvoření se v obou jazycích podílejí jak slovesa nedokonavá i dokonavá v závislosti na ukončenosti a neukončenosti děje (chj. *Došao bih do vas sutra. Kad bih mogla, čitala bih*; čj. *Přišel bych k vám zítra. Kdybych mohla, četla bych*).[83] V chorvatštině se přítomný kondicionál sloves obou vidů často objevuje také k vyjádření děje, který se v minulosti opakoval (*Kad bi izišao na ulicu, ostali činovnici nekako bi ga se klonili ili, ako se nije moglo ukloniti, razgovarali ukratko*).[84] V češtině je opakující se děj v minulosti vyjádřen préteritem sloves násobných, dokonavých nebo nedokonavých.

Kondicionál minulý (**kondicionál drugi**) vyjadřuje děj v minulosti možný, ale neuskutečněný, anebo neuskutečnitelný.[85]

Také na jeho tvoření se v chorvatštině i češtině tvoření podílejí jak slovesa nedokonavá i dokonavá v závislosti na ukončenosti a neukončenosti děje (chj. *Bio bih do vas došao sutra, Kad bih mogla, bila bih čitala;* čj. *Byl bych k vám přišel zítra, Kdybych mohla, byla bych četla*).[86]

[82] Přítomný kondicionál se tvoří pomocí nepřízvučného tvaru aoristu pomocního slovesa *biti* (*být*) a příčestí minulého (chj. *pisao bih*; čj. *psal bych*). Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,* s. 170, srov. též SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 92, srov. též TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 156, srov. též HAVRÁNEK, B.– JEDLIČKA, A.: *Česká mluvnice*, s. 255, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 321.

[83] Srov. SEDLÁČEK, J.: *Stručná mluvnice srbocharvátštiny*, s. 167, srov. též SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 92.

[84] Srov. TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 310.

[85] Tvoří se od přítomného kondicionálu pomocního slovesa biti a příčestí minulého (chj. *bio bih pisao*; čj. *byl bych psal*). Srov. BARIĆ, E. a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika,* s. 170, srov. též SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 93, srov. též TEŽAK, S.– BABIĆ, S.: *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno obrazovanje*, s. 156, srov. též HAVRÁNEK, B.– JEDLIČKA, A.: *Česká mluvnice*, s. 255, srov. též Kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 321.

[86] Srov. SEDLÁČEK, J.: *Stručná mluvnice srbocharvátštiny*, s. 167, srov. též SILIĆ, J.– PRANJKOVIĆ, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, s. 93.

5 PRAKTICKÁ ČÁST

5.1 Použití vidu v rámci slovesných tvarů v románu Proljeća Ivana Galeba

Praktická část mojí bakalářské práce je myšlena jako ilustrace použití jednotlivých slovesných tvarů se zaměřením na použití vidu v textu chorvatského autora.
Nepředstavuje plnohodnotnou analýzu textu ani není zamýšlena jako prezentace rozdílů v použití vidu mezi chorvatským a českým jazykem na příkladu rozboru chorvatského originálu a českého překladu konkrétního literárního díla.
Tento postup jsem zvolila s ohledem na její rozsah a podstatu, kterou je především teoretické zmapování problematiky vidu v obou jazycích.

Jako materiál pro praktickou část použiji román Vladana Desnici[87] *Proljeća Ivana Galeba.*[88] Nalezené příklady jsou řazeny v pořadí, v jakém se jim věnuji v teoretické části práce. Po úryvku z textu, který zahrnuje větu s inkriminovaným slovesným tvarem, následuje objasnění účelu, ke kterému byl použit, včetně způsobu, jakým bylo cíle dosaženo.

5.2 Slovesné tvary jednoduché

5.2.1 PRÉZENS

- Prézens nadčasový

„*Znaš li što sam saznao o Ivanu? – Što? – U tajnosti* ***piše*** *pjesme i* ***šalje*** *ih pod šifrom raznim časopisima.“* (s. 193)

[87] Chorvatský prozaik, básník, dramatik a překladatel. Žil v letech 1905–1967. Studoval právo v Záhřebu a krátce pobýval v Paříži. Roku 1934 založil časopis *Magazin sjeverne Dalmacije*, který dva roky redigoval a v němž uveřejnil několik básní a první novelu. V prvních poválečných letech psal především novely a divadelní a filmové kritiky. V románu *Proljeća Ivana Galeba* zachytil prožitky a svět hudebníka–intelektuála. Prolínají se v něm narativní a esejistické reflexe. Román je považován za nejkompaktnější a nejucelenější dílo v poválečné chorvatské literatuře. Je psán s vědeckou akribií, takřka flaubertovským způsobem a některé jeho části byly uveřejněny samostatně. Srov. DOROVSKÝ, Ivan a kol.: *Slovník balkánských spisovatelů*. Praha 2001, s. 133.
[88] DESNICA, Vladan: *Proljeća Ivana Galeba*. Beograd 1962.

Vyjadřuje především děje do času nezařazené, myšlené jako obecně platné, mimočasové. Může být vyjádřen oběma vidy, v tomto případě je použit vid nedokonavý.

- Prézens gnómický

*„Ništa nam više **ne polazi** za rukom kao samo od sebe.“* (s.133)

V tomto případě byl k vyjádření obecně platné relativní přítomnosti použit gnómický prézens, zde nedokonavý. Obvykle se objevuje v příslovích a vyjadřují jej slovesa obou vidů.

- Prézens aktuální

*„Neka mu bude, kad ga to zabavlja! Tako **govorim** sada i sam sebi: – Neka mi bude! Kad me zabavlja, neka mi bude!”* (s. 184)

*„Što **radiš**, Anka? – Evo **čistim** ribu za večeru.“* (s.76)

V těchto ukázkách se projevuje snaha o popis aktuální přítomnosti, kterou je možné vyjádřit pouze prézentem nedokonavých sloves akčních. Dokonavá slovesa už ze své podstaty postrádají průběhovost, která je nutná, aby děj slovesem vyjádřený zahrnul i okamžik promluvy.

- Prézens futurální

*„Ona je iz kudikamo mlađih generacija , koje ga se ne mogu sjećati! Možda ga u krugovima starijih još pokatkad **spomenu***.“ (s.134)

*„Odjednom mi **padne** na um pitanje: Zašto je plakao Slinko?“* (s.155)

Zde je prézens dokonavý použitý v přítomnosti příslovce. Jiným způsobem, jak pomocí prézentu dokonavého vyjádřit budoucnost, je jeho použití v reálné podmínkové větě jako součást věty vedlejší:

*„A onda je sve bilo tačno kao i posljednji put: maska na licu, dosta ugodna praznina koja se sve više širi u mislima, i, posljednjim tračkom svijesti: ako se više **ne probudim**,*

tim bolje!" (s. 13)

*„Ako **izići**, jednog sunčanog popodneva, uspet ću se uz onaj strmi grobljanski brijeg da mu **potražim** humak."* (s. 138)

Prézentem nedokonavých sloves může být budoucnost vyjádřena pouze vpřípadě, že je v textu naznačena také kontextuálně, to znamená, že není vyjádřena pouze samotným prézentním tvarem slovesa, ale také lexikálně (*sutra*) nebo situačně:

*„A baš je lijep dan, i dobro je što su iskoristili, jer za sutra se već **ne zna,** za sutra **se** nikad baš sasvim sigurno **ne zna!*** (s. 163)

- Prézens historický

*„Pritiskao sam opružicu i nalazio kao neko malo čudo u tome kako se sjajna, ispupčena oblina gornje polutke odjednom **preokrene** i kako, mjesto nje, najedanput **zijevne** praznina: nabubrela punoća oblika naglo se **preobrati** u šupljinu, u prazan prostor, u jedan mali bezdan mraka, postojanje se odjednom **prometne** u nepostojanje. Nebrojeno puta, velim, ponavljao sam tu igru, nebrojeno se puta naslađivao i draškao tim spremnim, reskim zijevanjem jedne male, automatske smrti."* (s. 50)

V tomto případě je prézentem dokonavým vyjádřen děj minulý. Je možné použít i prézentu nedokonavého, záleží na tom, jaký vid by byl v případě vyjádření normálním vyprávěcím způsobem, préteritem.

5.2.2 AORIST

*„**Ustadoh. Ustade** i starac. – Hoćeš li na majčin grob? – upita vadeći iz dubokog fratarskog džepa snop ključa da mi otvori vratašca koja iz trijema vode na groblje."* (s. 212)

Zde je aorist použit k vyjádření budoucnosti. Jelikož aorist vyjadřuje děje prožité, ukončené, bývá téměř bez výjimky tvořen dokonavými slovesy:

*„Gotovo mahom **se pobolješe**. Jedni dobiju upalu porebrice, drugima se probudi reumatizam, a svi **prokašljaše** i **promukoše**.“* (s. 121)

5.2.3 Imperativ

- Imperativ kladný

*„A možda i nešto skromnije: mjestance inspektora općinskih nasada, s oguljenim brezovim prutićem u ruci. – Ali **ostavimo** te tugaljive misli! Negdje na dnu mog kovčega mora da je par dugmadi za manšete, s kamejama, kakvi se ionako više ne nose.“* (s. 134)

*„U nekoj molitvi koju bih sastavio da je svakodnevno upućujem nekakvom bogu, jedan bi stavak neminovno glasio: ‚**podaj** mi, gospode, nasušni obrok samoće!‘“* (s. 360)

Obecně se dá říci, že na použití vidu v kladném imperativu má velký vliv subjektivní postoj. V tomto případě, při použití vidu dokonavého, převládlo v rozkazovacím způsobu hledisko výsledku. Naopak použití nedokonavých slovesných tvarů vyjadřuje naléhavost rozkazu:

*„Ostao sam i ja neko vrijeme bez odgovora, zagledan u ljeskanje topoline krošnje. – Pa dobro! **Pišimo**! – i uzeo sam pero u ruke.“* (s. 184)

*„ Nešto slikam. – **Slikaj**, Ive, **slikaj**!“* (s. 76)

- Imperativ záporný

*„No **ne varajmo se**: to je uvijek neki labilni, nesigurni, privremeni zaborav. Ali onaj konačni, svespasavajući zaborav ne pada nikad.”* (s.162)

Záporný imperativ bývá téměř vždy vyjádřen slovesy nedokonavými a v této ukázce vyjadřuje zákaz. Se slovesy dokonavými se používá ve funkci varovného upozornění a v chorvatštině se vyjadřuje opisy (*nemoj*+ infinitiv):

*„Ne, Ivane, **nemoj** me krivo **shvatiti**. Ja sam to kazao sasvim ozbiljno, sasvim iskreno: ti si čisti, rođeni umjetnik.“* (s. 174)

5.2.4 PŘECHODNÍKY

- Přechodník přítomný

*„I najzad nekako potrefi, pa nastavi svoj put **brišući** i dalje suze, ili tačnije, **razmazujući** ih musavom maramicom po bubuljičavom licu.“* (s.152)

*„Možda je dugo lutao kud ga noge nose **premišljajući** šta da sad počne i kako da iziđe pred oči ženi. “* (s. 153)

Přítomný přechodník označuje doprovázející děj, který je déle trvající, tak jako v těchto ukázkách a tvoří se pomocí sloves nedokonavých.

- Přechodník minulý

*„Izblijedjeli su, često i **ne ostavivši** vidljiva ožiljka, otisci mnogočega što sam nekad osjećao kao usijane žigove na rođenoj koži.“* (s.163)

***„Vrativši se** kući poderao sam i bacio u koš onu moju.“* (s. 109)

Zde vyjadřuje přechodník předčasnost před dějem predikátu, který se odehrál v minulosti. Na jeho vzniku se podílejí jen slovesa dokonavá**.**

5.2.5 Trpné příčestí

*„Slavni je pisac uvidio da ‚to pali‘, da **je** čovjek-ameba danas mnogo **tražen**, i dao se na posao.“* (s. 118)

Trpné příčestí je zde součastí tvaru pasiva a je tvořeno slovesem nedokonavým. Slovesa dokonavá se používají v pasivu k zdůraznění ukončenosti déle trvajícího děje a jeho výsledku:

„*Velika popločana prostorija **bila je pregrađena** staklenim ošitom sa prozorčićima.“* (s.18)

*„Ponovno započinjanje svirke poslije kraćih pauza između stavaka išlo je, naprotiv, mnogo lakše, a u samom toku sviranja, kad **je** jednom **prebrođena** ona početna teškoća, teklo je već sasvim glatko i bezopasno.“* (s. 137)

5.3 Slovesné tvary složené

5.3.1 Perfektum

- Perfektum sloves nedokonavých

*„Na balkonu bivše blagovaonice koso **je visjela** njihova ovalna limena tabla s grbom.“* (s. 368)

*„Malo po malo **gubio je** vlast nad kretnjama tijela i pokretima duše. **Ležao je** nepomičan. Njegovi su se udovi katkad pokretali bez njegove volje, nesuvislo, kao kod sitnog djeteta. Ali zbog tog stanja kao da **nije** mnogo **trpio**.“* (s. 38)

V obou případech se jedná o hlavní funkci nedokonavého perfekta, kterou je průběh slovesného děje, jeho neukončenost a delší trvání.

- Perfektum sloves dokonavých

*„**Prošao sam** kroz mjesto neznanac među neznancima. Imao sam osjećaj da gazim nevidljiv i besprostoran.“* (s. 368)

*„Kasnije **je** potpuno **izgubio** svaku osjetljivost za fizičke bolove.“* (s. 28)

Perfektum slovesa dokonavého zde vyjadřuje ukončení děje v minulosti. Jenom perfektem sloves dokonavých se také vyadřují nepředvídané náhlé události:

*„ Samo neznatan pomak ruke, i miš **je** hitro **prevalio** desetke metara, **preletio** kao velik žut leptir s mirne površine zida na lice slijepca, prosjaka na uglu, pa naglo **preskočio**, **zaigrao** na stoliću starog časovničara što s lupom na oku pažljivo čačka među kotačićima u utrobi sata.“* (s. 23)

*„To ga je valjda drug u igri “smjerio babuljem”, a njega **oblila** krv, pa **se zavukao** u lužinu i **udario** u plač.“* (s. 382)

5.3.2 Plusquamperfektum

„Djed je, dakle, sve to ***bio*** *lijepo* ***smislio*** *i* ***sračunao****. Ali, bilo je već kasno.“* (s. 28)

„Igrači ***su bili nastavili*** *partiju i iz trijema su se opet prolamali mali urnebesi nad momentima župnikove neotmjene sreće. Po stepenu maznosti njegova glasa tačno sam određivao do koje ga je mjere sreća poslužila.“* (s. 162)

Tento slovesný čas můžou tvořit slovesa dokonavá i nedokonavá. V těchto případech poukazuje použití sloves dokonavých na ukončenost děje předcházejícího jinému ději minulému.

5.3.3 FUTURUM I

„Dobro si me podsjetio, ***razmislit ću*** *o tome.“* (s. 238)

„Treba li to da znači postojati kao fizička stvar? Ako je tako, lako ***ćemo se sporazumjeti****: kao takav, bog doduše ne postoji.“* (s. 196)

Sloveso dokonavé v těchto ukázkách vyjadřuje děj, který nastane po okamžiku promluvy a nebude mít dlouhého trvání. Průběhové děje v budoucnosti vyjadřuje futurum I pomocí sloves nedokonavých:

„*I, kao i sve što je jednom stvoreno, kao i sve što je u jednom hipu samo pomišljeno, on poživje. I* ***živjet će*** *do konca, neporecivo i neuništivo.* “ (s. 56) 38

„ Pazi! Ovo ***ćeš*** *dugo* ***nositi*** *u sebi!“* (s. 156)

5.3.4 FUTURUM II

„*I kad nekad materijalistički historičari čovječanstva* ***budu*** *o tome* ***pisali****, ne sumnjam da će taj događaj uzeti kao jedan od prelomnih fakata, kao jednu od onih epohalnih vododjelnica u povijesti čovjekova razvitka.“* (s. 199)

Futurum II má v chorvatštině platnost závislého budoucího času a většinou se užívá ve vedlejších větách. Může být tvořeno slovesy obou vidů. V tomto případě je tvořeno slovesem nedokonavým a vyjadřuje děj souběžný s jiným dějem budoucím.

5.3.5 Kondicionál

- Kondicionál přítomný

*„Poslije večere, na kojoj **bi** me **zadržali** upravnici i ljekari, **zaželio bih** da me opet provedu pozaspalim dvoranama. Na prstima, sasvim tiho, **prošli bismo** mimo duge redove kreveta.“* (s. 47)

Kondicionál přítomný vyjadřuje děj potenciálně možný, avšak děj něčím podmíněný. V ukázce jsou k jeho tvorbě použita slovesa dokonavá. Při vyjadření neukončenosti děje však může být tvořen i slovesy nedokonavými:

*„Pa opet – začudo! – i pored trpkih misli koje katkad upućujem na njen račun, čini mi se da sam, potajno od sama sebe, u dnu duše, zahvalan toj i takvoj baki, i da **ne bih želio** da je bila nikoja druga i niukoliko drukčija.“* (s. 20)

Kondicionál se v chorvatštině často používá i ve funkci popisu děje, který se v minulosti opakoval. V této ukázce je vyjádřen slovesy dokonavými:

*„Bio je prilično neuredan, nemaran, nimalo ambiciozan, i bilo mu je gotovo sasvim svejedno kako tavori. Mi djeca (jer ubrzo sam s njim upoznao i drugu djecu iz svojte i susjedstva i pričao im svaki dan po neku novu zgodu o njemu) često **bismo** mu **se narugali**, ponekad i obijesno, i bezobzirno. A on **bi se** samo **odvrnuo** od nas i **odgegao** razjađen uz brijeg, rešetajući glavom.“* (s. 57)

- Kondicionál minulý

*„Imam osjećaj da **bih** bez te njene prćije **bio prošao** kroz život zazidanih ušiju i s neprobojnom opnom na očima.“* (s.20)

Minulý kondicionál vyjadřuje děj v minulosti možný, ale neuskutečněný, anebo neuskutečnitelný. V tomto případě je při jeho tvorbě použité sloveso dokonavé. Může však být vyjádřen slovesy obou vidů.

5.4 Shrnutí

Vladan Desnica ve svém díle intenzívně využíval možnosti chorvatského jazyka. Z uvedených příkladů je evidentní, že používání slovesných tvarů je u něho velmi rozmanité. Jediným slovesným tvarem, který se v textu nevyskytoval vůbec, bylo imperfektum. Co se týče prézentu, jeho výskyt byl velmi častý a to ve všech formách. Nejčastěji se objevoval prézens vyjadřující děje obecně platné a to s použitím sloves dokonavých i nedokonavých. Aorist se v díle objevoval jen ve své dokonavé formě a v českém překladu by byl pravděpodobně nahrazen formou dokonavého préterita. Imperativ se v díle nevyskytoval často, ale byl k nalezení se slovesy obou vidů. Pro knihu bylo charakteristické bohatství přítomných přechodníků a trpného příčestí ve formě pasivu. Mnohokrát se také v textu vyskytovaly tvary futura I sloves obou vidů. Futurum I tvořeno slovesy dokonavými by bylo v češtině nahrazeno dokonavým prézentem. Futurum II se v textu vyskytlo jen několikrát, protože ve funkci závislého budoucího času se ve větách podmínkových častěji objevoval prézens sloves dokonavých. Přítomný kondicionál obou vidů se kromě vyjadřovaní potenciálně možného děje vyskytoval také ve funkci označení děje obvyklého a opakovaného v minulosti. V češtině by byl nahrazen préteritem sloves dokonavých, nedokonavých anebo násobných.

6 ZÁVĚR

Ve své bakalářské diplomové práci jsem se věnovala problematice slovesného vidu a to zejména jeho použití při tvoření jednotlivých slovesných tvarů. Cílem práce bylo poukázat na konkrétní shody a rozdíly mezi českým a chorvatským jazykem metodou komparace.

Práci jsem rozdělila na dvě hlavní části, a to část teoretickou a část praktickou. Teoretická část se skládá ze tří kapitol.

V první kapitole s názvem *Sloveso a slovesné kategorie* jsem stručně charakterizovala sloveso jako slovní druh a popsala jeho kategorie.

V kapitole druhé, která nese název *Slovesný vid* jsem nejdříve popsala základní principy slovesného vidu, které jsou obecně platné pro všechny slovanské jazyky. Jedná se o rozlišování sloves dokonavých a nedokonavých a o nemožnost vyjádřit aktuální přítomnost dokonavým prézentem. Zjistila jsem, že česká vidová soustava je složitější než soustava chorvatská, protože kromě sloves dokonavých a nedokonavých se v ní vyskytují také slovesa neaktuální násobená. Dále jsem se v této kapitole věnovala vlastní charakteristice slovesného vidu a popsala jednotlivé tvary sloves z hlediska jeho kategorie. Mezi tyto tvary patří tvary sloves dokonavých, nedokonavých, nepárových, obouvidových a v češtině ještě tvary sloves neaktuálních násobených, kterým mohou v chorvatštině vzdáleně odpovídat jen slovesa uměle imperfektizována a dokonavá slovesa ve formě prézentu. Také jsem se zabývala tvořením jednotlivých tvarů sloves z hlediska vidu a to konkrétně perfektivizací a imperfektivizací v obou jazycích a tvorbou sloves neaktuálních násobených v češtině. Perfektivizace, neboli tvoření sloves dokonavých, probíhá nejčastěji pomocí prefixace a sufixace a imperfektivizace anebo tvoření sloves nedokonavých především pomocí sufixace. Zajímavé bylo zjištění, že v chorvatštině se nevyskytuje tvoření sloves nedokonavých pomocí deprefixace.

V poslední kapitole teoretické části s názvem *Úloha vidu při tvorbě slovesných tvarů* jsem zkoumala význam a funkci dokonavých a nedokonavých sloves v jednotlivých slovesných časech a způsobech. Na tvorbě prézentu se v obou jazycích podílejí slovesa obou vidů. Slovesa nedokonavá i nedokonavá mohou vyjadřovat děje obecně platné, minulé i budoucí. Aktuální přítomnost však mohou v obou jazycích vyjadřovat jen slovesa

nedokonavá. Největší rozdíly mezi chorvatštinou a češtinou jsem nalezla ve vyjadřování prézentu futurálního sloves dokonavých. V jazyce českém je vyjádření budoucnosti touto formou prézentu jednou s hlavních funkcí perfektiv, v jazyce chorvatském ho však mohou vyjádřit jen ve spojení s příslovci nebo v reálných podmínkových větách. Aorist jakožto slovesný čas, který vyjadřuje děje prožité, ukončené, je v chorvatštině tvořen převážně slovesy dokonavými. V češtině byl nahrazen préteritem sloves dokonavých. V jeho protikladu stojí imperfektum, které v chorvatštině vyjadřuje minulý děj v jeho průběhu a trvání je tvořeno jen slovesy nedokonavými a v češtině byl nahrazen préteritem sloves nedokonavých. Imperativ je v obou jazycích tvořen slovesy obou vidů a v jejich imperativním významu jsou si chorvatština i čeština velice podobné. Jediným větším rozdílem je nemožnost vyjádření záporného imperativu ve funkci varovného upozornění pomocí sloves dokonavých v jazyce chorvatském, protože ve funkci upozornění stojí opisný tvar (*nemoj*+ infinitiv). Přechodník přítomný je v chorvatštině tvořen výlučně slovesy nedokonavými. V češtině také převládají slovesa nedokonavá, ale ve funkci předčasného vedlejšího děje před hlavním dějem budoucím stojí slovesa dokonavá. Na vzniku přechodníku minulého se v obou jazycích podílejí jen slovesa dokonavá. Příčestí a plusquamperfektum jsou tvořeny slovesy obou vidů a význam sloves se v chorvatštině i češtině shodují. Perfektum, jakožto složený slovesný čas může být také tvořeno slovesy dokonavými i nedokonavými. Perfektiva jsou v obou jazycích používána k vyjádření ukončení děje minulosti a nepředvídaných událostí bodových a imperfektiva především k vyjádření průběhu slovesného děje v minulosti. Ve funkci budoucího času vystupuje v chorvatštině futurum I a v češtině mu odpovídá futurum opisné. U těchto časů se mezi oběma jazyky vyskytují velké rozdíly. Zatímco v chorvatštině se k tvorbě futura I používají slovesa obou vidů, v češtině jsou to jen slovesa nedokonavá. Dokonavá slovesa mohou totiž vyjadřovat budoucnost jen tvary prézentu. Chorvatské futurum II se tvoří pomocí sloves obou vidů. V češtině se nevyskytuje. Na tvoření kondicionálu se v obou jazycích podílejí slovesa dokonavá i nedokonavá. Za zásadní rozdíl považuji možnost vyjádření opakujícího se děje v minulosti pomocí kondicionálu přítomného v jazyku chorvatském.

Praktickou část svojí práce jsem rozdělila do dvou podkapitol. V první části s názvem *Použití vidu v rámci slovesných tvarů v románu Proljeća Ivana Galeba* jsem uváděla ukázky jednotlivých slovesných tvarů se zaměřením na použití vidu v románu Vladana Desnici. Tento autor není jenom přední chorvatský prozaik, ale je také známý

svým rozmanitým užíváním slovesných tvarů. Nalezené příklady jsou řazeny v pořadí, v jakém se jim věnuji v teoretické části práce. Po úryvku z textu, který zahrnuje větu s inkriminovaným slovesným tvarem, následuje objasnění účelu, ke kterému byl použit, včetně způsobu, jakým bylo cíle dosaženo.V druhé podkapitole praktické části jsem se pokusila shrnout intenzitu výskytu jednotlivých tvarů v textu a jejich specifika.

7 RESUMÉ

U svojem diplomskom radu sam se bavila problematikom glagolskog vida i njegovog korištenja u tvorbi glagolskih oblika. Cilj rada je bio pokazati razlike i sličnosti između hrvatskog i češkog jezika pomoću komparacije.

Rad sam podijelila na teorijski a praktični dio. Teorijski dio je još podijeljen na tri poglavlja.

U prvom poglavlju, koje se zove *Glagol i kategorije glagola* sam samo posebno predstavila glagol kao glagolsku vrstu a popisala njegove kategorije.

U poglavlju *Glagolski vid* sam najprije opisala osnovne principe glagolskog vida koje su karakteristične za sve slavenske jezike. Radi se o razlikovanju svršenih i nesvršenih glagola i o nemogućnosti izraziti pravu sadašnjost pomoću prezenta svršenih glagola. Utvrdila sam da je češki sistem vida više kompliciran nego sistem vida na hrvatskom zato što u češkom jeziku osim svršenih i nesvršenih glagola postoje također glagole neaktualne množene. Poslije sam u ovom poglavlju obratila pozornost na karakteristiku glagolskog vida i opisala sam oblike glagola s obzirom na njegove kategorije. Glagoli mogu biti na češkom i na hrvatskom svršeni, nesvršeni, glagoli koji nemaju parnjaka i na češkom još spomenuti glagoli neaktualni množeni kojima u jeziku hrvatskom mogu biti ekvivalentni samo glagoli umjetno imperfektivizirani i svršeni glagoli u prezentu. U ovom poglavlju sam također pisala o tvorbi tih glagola što znači da sam pisala o njihovoj imperfektivizaciji a perfektivizaciji. Perfektivizacijom se tvore glagoli svršeni i to nejčešće pomoću prefiksalne i sufiksalne tvorbe i imperfektivizacijom se tvore nesvršeni glagoli ponajprije pomoću sufixalne tvorbe. Zanimljiv je fakat da u hrvatskom jeziku nepostoji tvorba nesvršenih glagola pomoću deprefixalne tvorbe.

U zadnjem poglavlju praktičnog dijela s naslovom *Funkcija vida u tvorbi gagolskih oblika* sam se bavila značenjem i funkcijom svršenih i nesvršenih glagola u konkretnim slovesnim vremenima i načinima. U tvorbi prezenta u češkom i hrvatskom jeziku participiraju perfektivni i imperfektivni glagoli. Mogu izražavati svevremensku, prošlu i buduću radnju. Pravu sadašnjost mogu izražavati samo nesvršeni glagoli. Najveću razliku između tih dva jezika sam pronašla u izražavanju budućnosti pomoću svršenih glagola. U češkom jeziku je ovo izražavanje jedna od glavnih funkcija perfektivnih

glagola ali u jeziku hrvatskom mogu futurski prezent izraziti samo kad u rečenici stoje s nekim prilogom ili stoje u realnim pogodbenim rečenicama. Aorist kao glagolsko vrijeme koje izražava radnju koja je već završena je na hrvatskom tvoren pomoću svršenih glagola. Na češkom se umjesto njega koristi perfekt svršenih glagola. Nasuprot aorista stoji imperfekt koji izražava radnje koje su u prošlosti trajale. Zato se koristi samo s nesvršenim glagolima. Na češkom se umjesto imperfekta koristi pefekt nesvršenih glagola. Imperativ je tvoren svršenim i nesvršenim glagolima. U češkom i hrvatskom jeziku ima vrlo sličnu funkciju. Veću razliku ćemo vidjeti samo u tome da na hrvatskom nije moguće izraziti upozorenje pomoću zapornog imperativa svršenih glagola zato što se upozorenje izražava opisnim oblikom (*nemoj*+ infinitiv). Glagolski prilog sadašnji je na hrvatskom tvoren samo pomoću nesvršenih glagola. Na češkom također ali kad izražava radnju koja se dogodila prije neke radnje u budućnosti, koristi svršene glagole. Glagolski pridjevi i pluskvamperfekt se koriste sa svršenim i nesvršenim glagolima. Njihove funkcije na češkom i na hrvatskom su vrlo slične. Perfekt može biti tvoren također perfektivnim i imperfektivnim glagolima. Svršeni glagoli se koriste za izražanje savršenosti radnje i neočekivanih ili iznenadnih događaja u prošlosti i glagoli nesvršeni za izražanje radnja koje su u prošlosti trajale. Funkciju budućeg vremena ima u hrvatskom jeziku futur I i u češkom jeziku ima istu funkciju opisni futur. Ovdje ima izrazitih razlika između jezika. Na hrvatskom možemo za njegovu tvorbu koristiti glagole svršene i nesvršene ali na češkom samo nesvršene. Svršene glagole u toj funkciji možemo koristiti samo u oblicima prezenta. Kondicional se izražava na hrvatskom i na češkom svršenim i nesvršenim glagolima. Glavna razlika je u tome da se na hrvatskom može pomoću kondicionala izražavati radnja koja se ponavljala u prošlosti.

U praktičnom dijelu radu se nalaze dva poglavlja. U prvom poglavlju koje se zove *Korištenje vida u glagolskim oblicima u romanu Proljeća Ivana Galeba* sam predstavila primjere konkretnih glagolskih oblika s obzirom na glagolski vid iz novele Vladana Desnicu. Ovaj autor nije samo izvrstan hrvatski pisac nego je također poznat po svojem raznovrsnom korištenju glagolskih oblika. Primjeri su uvršteni tako kako sam se njima bavila u teorijskom dijelu. Poslije primjera slijedi objašnjenje njegovog funkcija. U drugom poglavlju sam se trudila predstaviti informacije o intenzitetu korištenja glagolskih oblika i njihovih specifičnih osobina.

8 Bibliografie:

BARIĆ, Eugenija – LONČARIĆ, Mijo a kol.: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*. Školska knjiga, Zagreb 1979.

BARIĆ, Eugenija – LONČARIĆ, Mijo a kol.: *Hrvatska gramatika*. Školska knjiga, Zagreb 1997.

BĚLIČOVÁ, Helena: *Nástin porovnávací morfologie spisovných jazyků slovanských*. Karolinum, Praha 1998.

ČECHOVÁ, Marie a kol.: *Čeština – řeč a jazyk*. ISV nakladatelství, Praha 2000.

DESNICA, Vladan: *Proljeća Ivana Galeba*. Omiljeni pisci, Beograd 1962.

DOROVSKÝ, Ivan a kol.: *Slovník balkánských spisovatelů*. Libri, Praha 2001.

GEBAUER, Jan.: *Historická mluvnice jazyka českého IV*. Academia, Praha 2007.

HAVRÁNEK, Bohuslav – JEDLIČKA, Alois: *Česká mluvnice*. SPN, Praha 1988.

HAVRÁNEK, Bohuslav – JEDLIČKA, Alois: *Stručná mluvnice česká*. Fortuna, Praha 2002.

HORÁLEK, Karel: *Úvod do studia slovanských jazyků*. Československá akademie věd, Praha 1962.

KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – RUSÍNOVÁ, Zdenka a kol.: *Příruční mluvnice češtiny*. NLN, Brno 1995.

KOPEČNÝ, František: *Povaha českého préterita*. Naše řeč, Praha 1950.

KOPEČNÝ, František: *Slovesný vid v češtině.* ČSAV, Praha 1962.

LOTKO, Edvard: *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Univerzita Palackého, Olomouc 1998.

MARETIĆ, Tomo: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Matica Hrvatska, Zagreb 1963.

SEDLÁČEK, Jan: *Stručná mluvnice srbocharvátštiny*. Academia, Praha 1989.

SILIĆ, Josip – PRANJKOVIĆ, Ivo: *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Školska knjiga, Zagreb 2005.

TEŽAK, Stjepko – BABIĆ, Stjepan: *Gramatika hrvatskoga jezika*. Priručnik za osnovno obrazovanje, Zagreb 2005.